

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВІДУВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ РОБОТИ

SUBSTANTIATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE TO FUTURE OFFICERS – SPECIALISTS IN THE ORGANIZATION OF INTELLIGENCE AND INFORMATION WORK

У статті представлено обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи. Для цього враховано результати узагальнення педагогічної теорії, педагогічної практики та думки експертного середовища. Педагогічні умови розглядаються як сукупність спеціально створених обставин, чинників і засобів, які забезпечують ефективність педагогічного процесу та досягнення освітніх цілей. Це своєрідний контекст або середовище, в якому відбувається навчання, розвиток та виховання здобувачів освіти.

З'ясовано, що для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи важливе значення має інтеграція практичних завдань у зміст спеціальних навчальних дисциплін; використання інтерактивних і технологічних засобів навчання; персоналізований підхід і розвиток критичного мислення.

Інтеграція практичних завдань у зміст спеціальних навчальних дисциплін сприяє всебічному розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів. Вона забезпечує не лише засвоєння необхідних знань, але й формування практичних навичок, критичного мислення, адаптивності та мотивації, що є ключовими для успішної професійної діяльності в сфері розвідувально-інформаційної роботи.

Використання інтерактивних і технологічних засобів навчання у ВНЗ сприяє комплексному розвитку професійних компетенцій майбутніх офіцерів. Це дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними навичками, розвинути критичне мислення, підготувати до реальних умов служби та зробити навчальний процес більш ефективним та адаптивним до сучасних вимог.

Персоналізований підхід і розвиток критичного мислення сприяють створенню умов для глибокого і ефективного навчання майбутніх офіцерів, підготовки їх до виконання складних завдань у розвідувально-інформаційній сфері, забезпечуючи високий рівень професійної компетентності та готовності до реальної служби.

Ключові слова: педагогічні умови, формування професійної компетентності, май-

бутні офіцери, фахівці з організації розвідувально-інформаційної роботи, курсанти.

The article presents a substantiation of pedagogical conditions for the formation of professional competence to future officers – specialists in the organization of intelligence and information work. For this purpose, the results of the generalization of pedagogical theory, pedagogical practice, and expert opinion were taken into account. Pedagogical conditions are considered as a set of specially created circumstances, factors and means that ensure the effectiveness of the pedagogical process and the achievement of educational goals. It is a kind of context or environment in which education, development, and upbringing of students takes place. It has been found that in order to form the professional competence to future officers – specialists in the organization of intelligence and information work, it is important to integrate practical tasks into the content of special disciplines; to use interactive and technological learning tools, personalized approach and development of critical thinking.

The integration of practical tasks into the content of special academic disciplines contributes to the comprehensive development of the professional competence of future officers. It ensures not only the acquisition of the necessary knowledge, but also the development of practical skills, critical thinking, adaptability and motivation, which are crucial for successful professional activity in the field of intelligence and information work.

The use of interactive and technological teaching aids in military educational institutions contributes to the comprehensive development of professional competencies of future officers. This allows us to combine theoretical knowledge with practical skills, develop critical thinking, prepare for real-life service conditions, and make the learning process more efficient and adaptive to modern requirements.

A personalized approach and the development of critical thinking contribute to creating conditions for in-depth and effective training of future officers, preparing them to perform complex tasks in the intelligence and information sphere, ensuring a high level of professional competence and readiness for real service.

Key words: pedagogical conditions, formation of professional competence, future officers, specialists in the organization of intelligence and information work, cadets.

УДК 355.233:378.147:37.091.12
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.44>

Шаршаткін Д.Ю.,

ст. викладач кафедри організації розвідувальної – інформаційної роботи та технічних засобів розвідки Військової академії

Постановка проблеми у загальному вигляді. Необхідність вирішення наукового завдання щодо визначення й обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи зумовлена низкою важливих чинників.

Сучасні умови ведення бойових дій, військових операцій та розвідувально-інформаційної діяльності вимагають від офіцерів високої професійної компетентності, гнучкості мислення, швидкості реагування, а також вміння працювати з великими обсягами інформації. Це потребує адаптації освітнього процесу у вищих військових

навчальних закладах (далі – ВВНЗ) до сучасних вимог і стандартів, серед яких і стандарти НАТО.

Організація розвідувально-інформаційної роботи є складним і багатогранним завданням, що вимагає від офіцерів знань і навичок у різних сферах – від аналітики до управління інформаційними потоками. З огляду на це, їх професійна підготовка потребує створення спеціальних педагогічних умов, які б максимально сприяли розвитку потрібних навичок і вмінь.

Ще один чинник стосується психологічних та морально-етичних аспектів підготовки. Майбутні офіцери мають бути не лише професійно підготовленими, але й психологічно стійкими, здатними приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності та ризику. З огляду на це, педагогічні умови повинні також охоплювати формування морально-етичних принципів, патріотизму, відданості службі та розуміння важливості своєї ролі в забезпеченні національної безпеки.

Отже, обґрунтування педагогічних умов є необхідним для забезпечення комплексного, ефективного та адаптивного процесу підготовки майбутніх офіцерів, що відповідає сучасним викликам і вимогам до професіоналів у сфері розвідувально-інформаційної діяльності.

Посилюють актуальність теми і результати аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи. Дані пілотного дослідження свідчать про те, що випускники ВВНЗ здобувають недостатній обсяг теоретичних знань та не набувають достатнього рівня вмінь і навичок, які є компонентами професійної компетентності. Доводиться також констатувати, що зміст, форми і методи її формування не повною мірою відповідають сучасним вимогам оперативно-службової діяльності офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах), не забезпечують ефективного формування знань, вмінь і навичок, які забезпечують лідерство офіцера у підрозділі серед особового складу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнення наукових джерел дозволяє зробити висновок, що наукове завдання щодо поліпшення якості професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ, формування та розвитку загальних, фахових, військово-професійних і військово-спеціальних компетентностей неодноразово були предметом вітчизняних науковців, серед яких А. Балендр [1], І. Блощинський [2], А. Галімов [3], В. Клачко [7], О. Маслій [4], О. Торічний [5], В. Рижиков [6]. У контексті дослідження особливий інтерес становлять дослідження військових вчених-педагогів, зокрема С. Білявця [7], О. Діденка [8], О. Луцького [10], В. Мірошніченко [9], О. Ставицького [9], С. Шумовецької [10] та інших, в яких розглядаються теоретичні та методичні засади професійної підготовки

майбутніх офіцерів і військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони. Деякі проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців військової розвідки розглядали І. Шумков [11] та Л. Романишина [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак вирішення наукового завдання щодо обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи не було предметом окремого дослідження. Потребує узагальнення наукова література з предмету дослідження, а також проведення констатувального експерименту для визначення реального стану сформованості знань, вмінь і навичок майбутніх офіцерів, які визначають рівень професійної компетентності.

Мета статті – оприлюднення та обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах).

Виклад основного матеріалу. Поняття «педагогічні умови» можна розуміти як сукупність спеціально створених обставин, чинників і засобів, які забезпечують ефективність педагогічного процесу та досягнення освітніх цілей [13]. Це своєрідний контекст або середовище, в якому відбувається навчання, розвиток та виховання здобувачів освіти. Педагогічні умови поділяються на декілька видів і можуть стосуватися підбору, структурування та організації навчального матеріалу, який відповідає освітнім цілям і завданням (змістові умови). Це також методи, форми і прийоми навчання, які використовуються для досягнення освітніх цілей і адаптовані до специфіки аудиторії та теми, наприклад, активні методи навчання, інтерактивні технології, проектна діяльність тощо (методичні умови). Педагогічні умови можуть впливати на організацію навчального процесу в цілому, включаючи розклад занять, робоче навантаження, взаємодію між учасниками навчального процесу, а також управління навчальним процесом (організаційні умови). На створення сприятливої психологічної атмосфери в навчальному середовищі, підтримку мотивації до навчання, врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти, забезпечення емоційної підтримки, формування позитивних взаємовідносин між учасниками навчального процесу впливають психологічні умови. Ще одна група педагогічних умов – соціально-педагогічні, включають аспекти, пов'язані з соціальним середовищем навчання, впливом колективу, соціальними взаємодіями та культурними особливостями. Це може включати також залучення батьків або громади до навчального процесу.

Отже, «педагогічні умови» є комплексним поняттям, яке охоплює всі аспекти навчального середовища, що сприяють досягненню навчальних

цілей і забезпечують успішну реалізацію педагогічного процесу.

У дослідженні ми виходимо з того, що для ефективного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах) також необхідно створити та реалізувати відповідні педагогічні умови у ВВНЗ. Для того, щоб їх визначити, здійснено аналіз наукових джерел та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження, враховано результати аналізу педагогічної практики (результати констатувального експерименту, опитування викладачів, експертів, курсантів тощо), запропоновано розглянути визначені педагогічні умови експертному середовищу.

Результати узагальнення педагогічної теорії та практики дозволили виокремити перелік педагогічних умов, які можуть бути впроваджені в освітній процес для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах). Отже, з урахуванням проведеного дослідження та експертного оцінювання визначено, що ефективно формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи буде відбуватися за таких педагогічних умов:

інтеграція практичних завдань у зміст спеціальних навчальних дисциплін;

використання інтерактивних і технологічних засобів навчання;

персоналізований підхід і розвиток критичного мислення.

Обґрунтуємо визначені педагогічні умови.

Щодо *першої педагогічної умови*, то інтеграція практичних завдань у зміст спеціальних навчальних дисциплін є важливим елементом підготовки майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи. Це обумовлено тим, що така інтеграція створює цілісну картину професійної діяльності офіцера. Замість ізольованого вивчення дисциплін, курсанти отримують можливість побачити, як окремі аспекти навчання пов'язані між собою і застосовуються на практиці. Це сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу дисциплін і підвищенню ефективності навчання.

Практичні завдання, змодельовані на основі реальних або близьких до реальних умов розвідувально-інформаційної роботи, дозволяють курсантам випробувати свої знання в дії. Це сприяє формуванню конкретних навичок, таких як аналіз інформації, прийняття рішень в умовах невизначеності, координація дій у команді, що є критичними для майбутньої професії.

Інтеграція практичних завдань робить навчальний процес більш цікавим та значущим для

курсантів. Вони можуть бачити безпосередні результати своєї роботи, що підвищує їхню мотивацію до навчання і стимулює до активного засвоєння знань. Крім того, це створює умови для конкурентного середовища, де курсанти можуть показати свої навички в реальних умовах.

Практичні завдання, які потребують аналізу, планування і виконання операцій, допомагають розвивати критичне мислення і здатність до самостійного прийняття рішень. Це особливо важливо для офіцерів розвідувально-інформаційної роботи, які часто діють в умовах обмеженого часу і інформації. Інтеграція таких завдань у навчальний процес забезпечує підготовку до реальних викликів професійної діяльності.

Сучасна розвідувально-інформаційна робота відзначається високим рівнем динамічності та швидкими змінами в умовах і технологіях. Інтеграція практичних завдань, що моделюють різні сценарії та виклики, допомагає курсантам розвивати здатність швидко адаптуватися до нових обставин, що є критично важливим у їхній майбутній роботі.

Отже, інтеграція практичних завдань у зміст спеціальних навчальних дисциплін сприяє всебічному розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів. Вона забезпечує не лише засвоєння необхідних знань, але й формування практичних навичок, критичного мислення, адаптивності та мотивації, що є ключовими для успішної професійної діяльності в сфері розвідувально-інформаційної роботи.

Щодо *другої педагогічної умови*, то використання інтерактивних і технологічних засобів під час навчання у ВВНЗ має суттєвий вплив на ефективно формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи. По-перше, інтерактивні методи навчання (симулятори, тренажери, віртуальні навчальні середовища) забезпечують активну участь курсантів у навчальному процесі. Замість пасивного сприйняття інформації вони взаємодіють з матеріалом, приймають рішення, аналізують ситуації, що сприяє кращому засвоєнню знань і розвитку практичних навичок. Такий підхід робить навчання більш динамічним і цікавим.

По-друге, використання сучасних технологій, таких як віртуальна реальність (VR), дозволяє створювати моделі реальних бойових дій або розвідувальних операцій. Це дає можливість курсантам практикувати свої навички в умовах, максимально наближених до реальних, що є особливо важливим для підготовки офіцерів, які повинні бути готові діяти в різних, часто непередбачуваних ситуаціях.

По-третє, реалізація цієї педагогічної умови сприяє розвитку технічної грамотності та навичок

роботи з інформаційними системами. Оскільки розвідувально-інформаційна робота значною мірою залежить від використання сучасних інформаційних технологій і систем, важливо, щоб курсанти оволоділи цими інструментами на високому рівні. Використання технологічних засобів під час навчання допомагає майбутнім офіцерам освоїти роботу з різними базами даних, аналітичними платформами, засобами обробки та передачі інформації.

Також технологічні засоби дозволяють адаптувати навчальні програми до індивідуальних потреб курсантів, забезпечуючи персоналізований підхід до навчання. Наприклад, платформи дистанційного навчання можуть автоматично відстежувати прогрес студентів, надавати зворотний зв'язок і пропонувати додаткові завдання для покращення конкретних навичок. Це сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу і швидшому розвитку професійних компетенцій.

Отже, використання інтерактивних і технологічних засобів навчання у ВВНЗ сприяє комплексному розвитку професійних компетенцій майбутніх офіцерів. Це дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними навичками, розвинути критичне мислення, підготувати до реальних умов служби та зробити навчальний процес більш ефективним та адаптивним до сучасних вимог.

Ще одна педагогічна умова передбачає персоналізований підхід і розвиток критичного мислення курсантів під час навчання у ВВНЗ. Цей підхід передбачає врахування індивідуальних потреб, рівня підготовки, стилів навчання та психологічних характеристик кожного курсанта. Врахування цих аспектів підвищує ефективність навчального процесу, дозволяє курсантам швидше і глибше засвоювати матеріал, розвивати свої сильні сторони та долати слабкі. Для майбутніх офіцерів, які будуть займатися розвідувально-інформаційною діяльністю, важливо мати добре розвинуті індивідуальні навички, що сприятимуть їхній професійній компетентності.

Персоналізований підхід сприяє створенню більш мотивуючого навчального середовища, оскільки курсанти бачать, що їхні особисті потреби та інтереси враховуються. Це підвищує їхню залученість у навчальний процес і стимулює досягати вищих результатів. Мотивація є ключовим фактором у формуванні професійної компетентності, оскільки вона підштовхує до більш інтенсивного та якісного освоєння знань і навичок.

Щодо розвитку критичного мислення то воно є невід'ємною частиною професійної діяльності офіцерів, особливо в розвідувально-інформаційній сфері. Ця робота вимагає аналізу великих обсягів інформації, виявлення прихованих загроз, прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику. Розвиток критичного мислення під час

навчання допомагає курсантам навчитися ставити правильні питання, оцінювати достовірність інформації, виявляти логічні зв'язки та ухвалювати обґрунтовані рішення.

Також персоналізований підхід дозволяє викладачам створювати умови, де кожен курсант може розвивати свої аналітичні здібності та навички самостійного прийняття рішень. Персоналізація дозволяє курсантам працювати з завданнями, які відповідають їхньому рівню і поступово ускладнюються. Це забезпечує поступовий розвиток важливих для офіцера навичок і формує здатність самостійно справлятися з складними ситуаціями.

Отже, персоналізований підхід і розвиток критичного мислення сприяють створенню умов для глибокого і ефективного навчання майбутніх офіцерів, підготовки їх до виконання складних завдань у розвідувально-інформаційній сфері, забезпечуючи високий рівень професійної компетентності та готовності до реальної служби.

Висновки. Для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи під час організації навчального процесу важливе значення має впровадження педагогічних умов, зокрема інтеграція практичних завдань у зміст спеціальних навчальних дисциплін, використання інтерактивних і технологічних засобів навчання, а також персоналізований підхід і розвиток критичного мислення.

Обґрунтування цих педагогічних умов дозволяє перейти до проведення формувального етапу дослідно-експериментального дослідження, метою якого є перевірка гіпотези дослідження щодо результативності визначених педагогічних чинників. Зазначений аспект є перспективою подальших наукових розвідок.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балендр А. Уніфікація підготовки фахівців у сфері охорони кордону як науково-педагогічна проблема (на основі світового досвіду). *Науковий огляд*. 2018. Т. 7. № 50. С. 66–74.
2. Блощинський І. Теорія та практика професійної підготовки фахівців Державної прикордонної служби України з використанням технологій дистанційного навчання : монографія. Хмельницький : Вид-во НАД-ПСУ, 2016. 495 с.
3. Діденко О. В., Галімов А. В., Довгань В. І. Педагогічні засади формування управлінської культури майбутніх офіцерів прикордонників у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні науки. 2017. № 4. С. 179–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcsp_2017_4_17.
4. Діденко, О. В., Андрощук, О. С., Маслій, О. М., Балендр, А. В., & Білявець, С. Я. (2020). Використання електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх офіцерів прикордонних підрозділів. Інфор-

маційні технології і засоби навчання, 80(6), 39–57. <https://doi.org/10.33407/itlt.v80i6.3816>

5. Торічний О. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2012. 535 с.

6. Рижиков В. С., Діденко О. В. Застосування системного підходу в процесі формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності: теорія і практика. *Вісник київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. Випуск 1 (45), 2021. С. 24–27. https://mil.univ.kiev.ua/files/30_878479876.pdf

7. Клачко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янюк Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 2022. 28(1), 90–104. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.958>.

8. Діденко О. Особливості впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутніх офіцерів у ВНЗ. *Вісник НАДПСУ*. 2014. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_3_6.pdf3

9. Ставицький О., Мірошніченко В. Комунікативна культура як інструмент успіху в професій-

ній діяльності майбутнього офіцера-прикордонника. *Вісник науки та освіти*, № 5(11) (2023). DOI: 10.52058/2786-6165-2023-5(11)-737-747.

10. Шумовецька С., Діденко О., & Луцький О. (2021). Професійна підготовка співробітників прикордонної служби Сполучених Штатів Америки та Європейських країн. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 25(2), 207–224. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v25i2.792>

11. Shumkov I. The Structure and Components of the Formation of Future Military Intelligence Officers' Professional Competence at a Higher Military Educational Institution. No 16 (2022): *Professional Education: methodology, theory and technologies*. DOI: <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2022-16-318-334>

12. Шумков І., Романишина Л. Деякі проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців військової розвідки. *Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 25 листопада 2021 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 359 с. С. 205–208.

13. Литвин А.В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : практич. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Львів : ЛДУБЖД, 2018. 88 с.